

Paweł PECURA

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

e-mail: pawel.pecura@gmail.com

EFEKTYWNOŚĆ REWITALIZACJI A ZAANGAŻOWANIE MIESZKAŃCÓW – PRZYKŁAD OSTROWI MAZOWIECKIEJ

The efficiency of revitalization and the involvement of residents - an example of Ostrów Mazowiecka Town

Zarys treści: Od 2015 roku obowiązuje w Polsce ustawa o rewitalizacji, dzięki której gminy otrzymały szereg narzędzi do prowadzenia skutecznej interwencji w obszarach zdegradowanych. Tworząc gminne programy rewitalizacji mają możliwość ustanowienia prawa pierwokupu, zakazu wydawania decyzji o warunkach zabudowy, możliwość udzielania dotacji na remont i przebudowę, ale również są zobligowane do przeprowadzenia konsultacji społecznych. To właśnie za pomocą wymuszenia na gminach konieczności przeprowadzenia konsultacji ustawodawca wskazuje na rangę tego narzędzia. Determinuje ono zaangażowanie mieszkańców i poczucie odpowiedzialności za miasto, które w dłuższym okresie przyczynią się do budowy w Polsce społeczeństwa obywatelskiego.

Abstract: The revitalisation bill was passed by Polish Parliament in 2015. It gave several tools to communal authorities to perform effectively revitalisation of degraded lands. One of the most effective instruments are the obligatory public consultations during realisation of the revitalization programs.

The article presents an example of a sound approach to public consultations in the process of municipal revitalization in the town of Ostrów Mazowiecka and the survey results aiming to determine the citizens' satisfaction with the ongoing revitalization.

Słowa kluczowe: rewitalizacja miasta, interwencja publiczna, polityka miejska, gminny program rewitalizacji, konsultacje społeczne, projekty oddolne, zarządzanie publiczne, Ostrów Mazowiecka

Key words: city revitalization, public intervention, urban policy, municipal revitalization program, public consultations, bottom-up projects, public management, Ostrów Mazowiecka

WSTĘP

Postęp technologiczny powoduje, że nasz świat zmienia się w sposób i w tempie, w jakich nigdy wcześniej w historii ludzkości się nie zmieniał. Inaczej spędzamy wolny czas, przeobraża się gospodarka, wokół nas znajdują się nowe przedmioty, zmienia się również sfera społeczna naszego życia, ewoluje system zarządzania instytucjami publicznymi. To co było dobre 20, 30 czy 40 lat temu dzisiaj może być już tylko artefaktem dawnych czasów. Nowa sytuacja wymaga zwykle nowych rozwiązań.

Wpłynęło: 15.02.2018

Zaakceptowano: 19.07.2018

Zalecany sposób cytowania: Pecura P., 2018, Efektywność rewitalizacji a zaangażowanie mieszkańców – przykład Ostrowi Mazowieckiej, *Prace i Studia Geograficzne*, 63.4, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 41-53.

Ludzkość przechodzi ciągłą metamorfozę, a razem z nią zmienia się miejsce, w którym żyje. Zmieniają się państwa, aglomeracje, miasta i wsie. Ludzie chcą mieszkać w miejscach, które spełniają ich wymagania. W miejscach, w których mogą realizować swoje pomysły, idee i wizje przyszłości. Istnieje rywalizacja pomiędzy ośrodkami urbanistycznymi o mieszkańców. Zmienia się system zarządzania nimi¹. Administracja publiczna zaczęła pełnić funkcję służebną wobec swoich mieszkańców.

Władza publiczna stara się stwarzać nowe narzędzia do poprawy jakości życia w poszczególnych gminach. Jednym z zestawów takich narzędzi jest ustawa o rewitalizacji². Daje ona szereg możliwości, jakie gminy mogą wykorzystywać do prowadzenia efektywnej polityki. Ustawa obowiązuje również gminy do szeroko prowadzonych konsultacji społecznych na etapie programowania i realizowania rewitalizacji. Właśnie konsultacje są najważniejszym narzędziem skutecznej rewitalizacji, do korzystania z którego zobligowane są gminy. Pojawia się pytanie, w jaki sposób konsultacje wpływają na efektywność i zadowolenie mieszkańców z rewitalizacji?

W ramach poszukiwania odpowiedzi na to pytanie przeprowadzono badanie wykazujące jak przeprowadzone konsultacje społeczne na etapie tworzenia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023 wpływają na ocenę przez mieszkańców realizowanej w latach 2016-2018 rewitalizacji. Do ustaleniu oceny prowadzonej rewitalizacji posłużyło badanie ankietowe³, w którym wzięło udział 175 osób. Niniejszy artykuł przedstawia analizę zależności pomiędzy zaangażowaniem interesariuszy rewitalizacji a stopniem ich zadowolenia z tego procesu.

ZDEFINIUJMY REWITALIZACJĘ

Przeobrażenie cywilizacji europejskiej rozpoczęło się już ponad 200 lat temu a jej kolejnym etapem była industrializacja. Funkcje miast zaczęły się zmieniać. Postępował rozwój przemysłu, powstawały nowe zakłady pracy, w których potrzebowano większej liczby pracowników. Powodowało to napływ ludności i przyczyniło się do szybkiego rozszerzania granic miast, a zatłoczone śródmieścia zaczęły tracić na swojej atrakcyjności. Taki proces trwa do dziś, a jego pozostałościami są zdegradowane centra miast, niedoinwestowana infrastruktura, suburbanizacja i zanieczyszczenie środowiska. Generuje to dodatkowe problemy, szczególnie zauważalne w mniejszych miejscowościach, z których ludność chętnie emigruje do większych ośrodków miejskich. Wśród widocznych następstw obserwujemy starzenie się społeczeństwa, bezrobocie i brak wizji rozwoju.

Rewitalizacja to słowo nadużywane. Zbyt często oznaczało tylko odnowienie infrastrukturalnej tkanki miejskiej i koncentrowało uwagę na doraźnej poprawie wizualnej estetyki⁴. Pogłębione studia nad tym zagadnieniem wykazały, że tak pojmowana rewitalizacja jest nieskuteczna i nie przynosi trwałych efektów społeczno-gospodarczych⁵. Często finansowane z funduszy pu-

¹ Kłosowski W., Warda J., 2001, *Wyspy Szans. Jak budować strategię rozwoju lokalnego?* Warda & Kłosowski Consulting, Bielsko-Biała.

² Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015, poz. 1777 z późn. zm.

³ Kwestionariusz ankiety zawierał 12 pytań. Badania prowadzono od 20 listopada 2017 r. do 2 stycznia 2018 r.

⁴ Jarczewski W. (red.), 2009, *Przestrzenne aspekty rewitalizacji – śródmieścia, blokowiska, tereny poprzemysłowe, pokolejowe i powojkowe*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.

⁵ *Krajowa Polityka Miejska 2023*, 2015, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.

blicznych działania były nastawione na szybkie osiągnięcie celu, bez wglębiania się w istotę zastanych problemów⁶.

Początków prawnego regulowania rewitalizacji można upatrywać w nieobowiązującej już ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Na podstawie tej ustawy można było wyznaczać obszary rehabilitacji istniejącej zabudowy i infrastruktury technicznej oraz przekształceń obszarów zdegradowanych. Kontynuacją zapisów ustawy z 1994 r. jest ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Tworząc miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy mogą wyznaczać obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji i rekultywacji⁷.

Słowa rewitalizacja użyto również w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym, która została jednak uchylona w 2009 r. oraz w rozporządzeniu Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 9 czerwca 2010 r. w sprawie udzielenia pomocy na rewitalizację w ramach regionalnych programów operacyjnych, gdzie uregulowanie rewitalizacji było jedynie częściowe. Jednak w żadnym z tych dokumentów nie określono dokładnej definicji i nie zawarto narzędzi, które mogłyby pomóc w przeprowadzaniu rewitalizację.

Podstawowym kryterium przeprowadzenia rewitalizacji staje się jej celowość. Głęboka diagnoza problemów istniejących w gminach, wyznaczenie obszarów zdegradowanych i zmarginalizowanych mają na celu skoncentrowanie w przestrzeni przyszłych działań. Realizacja stymuluje współpracę wielu instytucji w kierunku, który poprawi sytuację społeczno-gospodarczą, warunki życia, ład przestrzenny, stan środowiska i infrastrukturę⁸.

W 2015 r. weszła w życie ustawa dotycząca rewitalizacji, w której zawarto definicję tego pojęcia. Według tego aktu prawnego rewitalizacja jest procesem, który polega na wyprowadzeniu ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych; jej działania powinny być skoncentrowana terytorialnie, kompleksowe i zintegrowane. Rewitalizacja jest prowadzona przez interesariuszy na podstawie gminnego programu rewitalizacji na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki⁹.

Ustawa stworzyła szereg narzędzi do przeprowadzania przez gminy efektywnej rewitalizacji. Samorządy gminne uzyskały możliwość ustanowienia pierwokupu, zakazu wydawania decyzji o warunkach zabudowy czy możliwość udzielania dotacji na remont i przebudowę. Jednym z najbardziej skutecznych narzędzi, jakie otrzymały gminy, jest obligatoryjność przeprowadzania konsultacji społecznych na etapie tworzenia gminnych programów rewitalizacji. Choć narzędzie prowadzenia konsultacji ma początki już w ustawie z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, to właśnie poprzez konieczność ich odbycia ustawodawca zwraca uwagę na potrzebę większej efektywności przeprowadzania rewitalizacji. Dodatkowo, uzależnienie otrzymania dofinansowań ze środków unijnych na realizację projektów, które wynikają ze stworzonych na podstawie rządowych

⁶ Masierek E., 2016, Aktualne wyzwania rewitalizacyjne polskich miast na tle ich dotychczasowych doświadczeń, *Problemy Rozwoju Miast*, 13, 4, 19-29.

⁷ Ciesiołka P., 2017, Rewitalizacja w polityce rozwoju kraju, *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 39, 9-28.

⁸ *Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenia ładu przestrzennego*, 2016, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Warszawa.

⁹ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. 2015 poz. 1777).

instrukcji programów rewitalizacji, jest kolejną motywacją do uspołecznienia procesu rewitalizacji. Konsultacje są przejawem menedżerskiego podejścia do zarządzania rozwojem lokalnym, Mieszkańcy, którzy będą mieli chęć, otrzymują możliwość już nie tylko bycia konsumentami oferty miasta, ale również współtworzenia jego oferty¹⁰.

ZAANGAŻOWANIE MIESZKAŃCÓW

Ostrów Mazowiecka leży na Mazowszu, w powiecie ostrowskim; mieszka w niej około 22,5 tys. osób. Są jednak dwie gminy o nazwie Ostrów Mazowiecka – gmina miejska oraz otaczająca ją gmina wiejska. Niniejsza praca dotyczy gminy miejskiej, która jest również siedzibą powiatu ostrowskiego o typowo rolniczym charakterze. Jego główne miasto (Ostrów Mazowiecka) pełni funkcję usługowo-handlową dla terenów wiejskich. Właśnie na tym tle można wskazać kilka przykładów, które pokazują zależność między efektywnością działań władzy samorządowej i poziomem zaangażowania mieszkańców w realizowane w mieście projekty.

Pierwszym przykładem są kwiaty w mieście. Na wiosnę 2017 roku przy jednej z ulic w centrum Ostrowi Mazowieckiej Urząd Miasta ustawił gazony z kwiatami, które zostały skradzione tego samego dnia w godzinach nocnych.

Drugim przykładem jest funkcjonujący w mieście ogród społeczny. W 2016 roku mieszkańcy zebrali się i wspólnie zmienili przestrzeń publiczną. Zdewastowana działka w ciągu jednego roku stała się miejscem spotkań i organizowanych wydarzeń kulturalnych. Mieszkańcy sami postarali się o przeobrażenie tego miejsca. Dzięki aprobacie władz miasta i szeregu różnych instytucji było możliwe dokonanie rewitalizacji tej części zapomnianego osiedla. Mieszkańcy uzyskali dostęp do działki, wyrównali teren, postawili małą architekturę i zasadzili kwiaty w skrzynkach. Ważne jest, iż kwiaty w dalszym ciągu rosną w tym miejscu, a samo miejsce cieszy się zainteresowaniem i jest odwiedzane (fot. 1).

Podobna sytuacja dotyczy siłowni zewnętrznych (plenerowych). Powstały cztery tego typu obiekty. Trzy z nich zostały zlokalizowane w okolicy osiedli mieszkaniowych, a jedna w zabytkowym parku miejskim. Powstały one przy różnym zaangażowaniu mieszkańców. Jedna z nich została w części zniszczona na drugi dzień po jej montażu (fot. 2).

Co się jednak stanie, gdy w proces tworzenia miejsca w przestrzeni publicznej zaangażują się mieszkańcy? Jedną z czterech siłowni powstała w inny sposób. Mieszkańcy stworzyli petycję, pod którą podpisało się około 1 400 osób. Została ona złożona i władze miasta pozytywnie ją rozpatrzyły. Powstał *Street Workout Park* i od samego początku jego istnienia zawiązała się grupa osób, która rozpoczęła wspólne treningi. Siłownia jest zadbana, a mieszkańcy czują się odpowiedzialni za to miejsce. Jeśli coś w niej zostanie uszkodzone, to awaria jest zgłaszana pracownikom Urzędu Miasta. Od 2016 r. miały miejsce trzy zgłoszenia uszkodzeń i interwencja władz była natychmiastowa. Gdy w zimę spadnie śnieg, to osoby tam ćwiczące same go odgarniają.

W ciągu dwóch miesięcy od powstania siłowni powstała koncepcja, aby zorganizować na niej zawody sportowe. Inicjatorami byli pracownicy Urzędu Miasta, a w organizację wydarzenia włączyły się Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Ostrowi Mazowieckiej oraz Uczniowski Klub Sportowy Academia Gorila Ostrów Mazowiecka i nieformalna grupa osób, które ćwiczą w parku.

¹⁰ Sobol A., 2017, Mieszkaniec jako konsument i współtwórca oferty miejskiej, *Studia Ekonomiczne / Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach*, *Ekonomia*, 326, 138-148.

Prace nad organizacją zawodów przebiegały w harmonijny sposób. Wszyscy współorganizatorzy wykazali duże zaangażowanie w przygotowanie i przeprowadzenie zawodów, które odbyły się 1 października 2016 r. Współpraca przebiegła pomyślnie i do początku 2018 r. zostały przeprowadzone już trzy tego typu zawody, które obecnie noszą nazwę Power Challenge (fot. 3).

Fot. 1. Kwiaty w ogrodzie społecznym
Photo 1. Flowers in community garden

Źródło: fot. Ł. Murzyn (2016).
Source: photo by Ł. Murzyn (2016).

Fot. 2. Siłownia zewnętrzna przy ul. Partyzantów
Photo 2. Street workout on Partyzantów Street

Źródło: fot. P. Pecura (2016).
Source: photo by P. Pecura (2016).

Fot. 3. Mistrzostwa Ostrowi Mazowieckiej w podciąganiu na drążku

Photo 3. Ostrów Mazowiecka Pull-Up Championships

Źródło: fot. A. Jastrzębski (2017).

Source: photo by A. Jastrzębski (2017).

Przykłady nasadzeń zieleni i powstania siłowni zewnętrznej wskazują, że istnieje zależność pomiędzy stopniem zaangażowania mieszkańców a efektywnością działania samorządu.

W jaki sposób opisana powyżej zależność działa w większej skali, pokazuje przebieg prac nad stworzeniem gminnego programu rewitalizacji. Na początku 2016 r. w Ostrowi Mazowieckiej rozpoczęły się prace nad stworzeniem takiego programu. Od samego początku miały one charakter otwarty, były nastawione na szeroką partycypację interesariuszy. Po zebraniu danych z różnego rodzaju instytucji została przeprowadzona ankieta wśród mieszkańców miasta. Prace nad zbieraniem danych z ankiet trwały w maju i czerwcu 2017 roku. Kwestionariusze rozdano w szkołach, aby dzieci mogły przekazać je rodzicom. Można je było znaleźć także w miejskich budynkach publicznych, podczas Dni Ostrowi na stoisku Urzędu Miasta oraz w internecie. W badaniu wzięło udział około 900 osób.

Ankietowani wskazali największe problemy miasta ze sfery społecznej, gospodarczej, funkcjonalno-przestrzennej i środowiskowej. Mieszkańcy zostali również poproszeni o zaznaczenie na mapie miasta (w formie siatki kwadratów) miejsc, w których koncentrują się problemy z tych czterech dziedzin. Ankietowani wskazali też cele, jakim powinna służyć rewitalizacja oraz miejsca, w których powinna być przeprowadzona.¹¹ Tak zebrane dane posłużyły do wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. W Ostrowi Mazowieckiej odbyło się również szereg spotkań i warsztatów z mieszkańcami na temat obszarów, programu i projektów rewitalizacyjnych;

¹¹ *Uchwała Nr XXXVI/256/2017 Rady Miasta Ostrowi Mazowiecka z dnia 28 czerwca 2017 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrowi Mazowiecka na lata 2016-2023, 2017, Ostrowi Mazowiecka.*

łącznie uczestniczyło w nich 212 osób. Na późniejszym etapie prac opinie interesariuszy zostały zebrane również w wersji papierowej i elektronicznej (internet). Była to jedna z najbardziej uspołecznionych prac nad tworzeniem dokumentu strategicznego w Ostrowi Mazowieckiej. Mieszkańcy wykazali różnego rodzaju aktywność ponad 1 100 razy, zatem zaangażowali się w proces powstania programu rewitalizacji i wyznaczenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Miasto Ostrow Mazowiecka realizuje szereg projektów. Niektóre z nich wynikają z Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrow Mazowiecka na lata 2016-2023, który powstał przy zaangażowaniu mieszkańców. Dlatego kolejną kwestią, na którą warto zwrócić uwagę, jest porównanie skali aktywności na profilach społecznościowych przy postach informujących o realizowanych projektach miejskich. Przy inwestycjach niewynikających z programu rewitalizacji możemy zaobserwować niewielką aktywność. Np. przy wiadomości o wybudowanych drogach jest to po kilka „polubień” postów. Gdy na Facebooku ukazała się informacja o inwestycji polegającej na budowie parkingu przy ul. Wiśniowej w Ostrowi Mazowieckiej (powstało 77 miejsc parkingowych), „polubiło” ją tylko 9 osób, tyle samo co wiadomość o odbiorze ulic Surowskiego i Pogodnej (po utwardzeniu ich jezdn).

Jednak gdy przekazywane informacje dotyczą inwestycji wynikających z programu rewitalizacji, liczba reakcji jest znacznie wyższa. Może sięgać kilkudziesięciu (pozyskanie około 16 mln zł na realizację budowy ponad 17 km ścieżek rowerowych - 80 „polubieni” oraz komentarze) a nawet kilkuset aktywności. Tak się stało po informacji o pozyskaniu ok. 7 mln zł na zaadoptowanie trzech budynków na cele kulturalne (ponad 230 osób „polubiło” tę informację, wiele dodało własne komentarze).

Widzimy więc, że projekty rewitalizacyjne wywołują wśród mieszkańców większe zainteresowanie. Przy informacji o uzyskanym dofinansowaniu na realizację dwóch projektów pojawiła się znacznie większa liczba aktywności, niż przy informacji o inwestycjach drogowych. Zwróćmy jednak uwagę, że inwestycje z programu rewitalizacji wymagają o wiele większych nakładów finansowych, są też bardziej spektakularne. Liczba aktywności może być również większa dlatego, że projekty te będą współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, co dodatkowo może wzmacniać pozytywne reakcje.

REALIZOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA

Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Ostrow Mazowiecka na lata 2016-2023 jest skonstruowany zgodnie z dokumentami programowymi Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego. Znajdujemy w nim diagnozę czynników i zjawisk kryzysowych, wskazanie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, wizję i cele rewitalizacji. Kolejne elementy programu to opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, ich komplementarność, ramy finansowe, systemy realizacji i monitoringu oraz powiązania z innymi dokumentami strategicznymi.

Efektywne przeprowadzenie rewitalizacji zależało od tego, aby tworzenie programu odbywało się we właściwej kolejności. Rzetelne zdiagnozowanie problemów dało możliwość zaplanowania wizji Ostrowi Mazowieckiej po przeprowadzonej rewitalizacji. Kolejnym etapem było wyznaczenie celów i sposobów ich osiągnięcia, przedstawionych jako przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Te dzielą się one na podstawowe i pozostałe. Wyznaczono sześć podstawowych przedsięwzięć. Rezygnacja z ich realizacji spowoduje nieosiągnięcie celów rewitalizacji i nie będzie możliwe wyprowadzenie obszaru rewitalizacji z sytuacji kryzysowej. Pozostałe przedsięwzięcia to czternaście dodatkowych zadań, które mają mniejszą skalę oddziaływania, ale są oczekiwane ze względu na osiągnięcie celów programu rewitalizacji.

W Ostrowi Mazowieckiej są obecnie realizowane trzy przedsięwzięcia rewitalizacyjne a od momentu powstania programu w 2016 r. wykonano w całości dwa przedsięwzięcia. Wszystkie należą do grupy pozostałych przedsięwzięć. Dodatkowo kilka przedsięwzięć jest na etapie planowania, bądź posiadają studia wykonalności czy projekty budowlane. Obecnie czekają na możliwość uzyskania zewnętrznego finansowania.

Pierwszym przedsięwzięciem infrastrukturalnym, którego realizację już rozpoczęto, jest „Kulturalna Ostrów – rozwój kultury jako czynnika aktywizującego i integrującego społecznie”. Polega ono na adaptacji trzech budynków miejskich na cele kulturalne. Pierwszym z nich jest jeden z niewielu ostrowskich zabytków, tzw. Jatki. Przez wiele lat budynek ten stał nieużytkowany i systematycznie niszczał. Od 2017 r. jest adoptowany na cele Miejskiego Domu Kultury, a wydarzenia w nim realizowane będą tworzone wspólnie z partnerem projektu – organizacją pozarządową. Realizatorem odnowy „Jatek” jest miasto Ostrów Mazowiecka. Drugim adaptowanym obiektem jest budynek Starej Elektrowni, która na początku XX w. zaopatrywała miasto w prąd. Przez wiele lat budynek posiadał funkcję magazynową i ulegał degradacji. Od 2017 r. miasto realizuje tam projekt „Kultura Pod Napięciem”. W budynku zostanie stworzona nowa przestrzeń dla instytucji tworzących kulturę w mieście. Trzecim budynkiem adoptowanym na cele kulturalne jest dawny dom rodziny Ostrowskich. Dawniej mieszkała w nim Maria Ostrowska, żona Rotmistrza Witolda Pileckiego. W okresie międzywojennym oraz okresie II. Wojny Światowej przebywał w nim rotmistrz. Od 2017 r. trwają tam prace nad stworzeniem Muzeum – Dom Rodziny Pileckich. Na realizację tego przedsięwzięcia rewitalizacyjnego miasto Ostrów Mazowiecka pozyskało środki z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ryc. 1. Wizualizacja budynku Starej Elektrowni
Fig. 1. Visualization of Stara Elektrownia building

Źródło: Urząd Miasta Ostrów Mazowiecka (2017).
Source: Ostrów Mazowiecka City Council (2017).

Drugim obecnie realizowanym w mieście przedsięwzięciem rewitalizacyjnym jest budowa sieci ciągów pieszo-rowerowych o długości 17,5 km. Nosi on nazwę „Ostrów na okrągło: budowa sieci ścieżek rowerowych”. W ramach projektu 38,8% długości tych ścieżek powstanie w obszarze rewitalizacji. Na realizację projektu miasto pozyskało środki z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020.

Kolejne przedsięwzięcie nosi nazwę „Odpowiedzialni za miasto: program działań aktywizujących mieszkańców”. Polega ono na przeprowadzaniu cyklu gier miejskich i prowadzeniu ogrodu społecznego przez organizacje społeczne oraz rozmieszczeniu przez Urząd Miasta w przestrzeni publicznej kodów QR, po zeskanowaniu których pokazują się opisy charakterystycznych miejsc w mieście. Na część dotyczącą rozmieszczenia kodów QR zostały pozyskane środki z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ostatnimi dwoma zrealizowanymi już przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi są: „Na bieżąco z kulturą! – Tablice informacyjne z informacjami na temat wydarzeń w mieście” oraz „Nadbudowa budynków socjalnych przy ul. Wołodyjowskiego”. Pierwsze dotyczy rozmieszczenia tablic informujących o wydarzeniach kulturalnych na terenie miasta i zostało zrealizowane w 2017 r. przez miasto Ostrów Mazowiecka. Drugie przedsięwzięcie dotyczyło nadbudowy o dodatkową kondygnację trzech miejskich budynków socjalnych oraz remontu istniejących kondygnacji. Powstało 12 nowych lokali, a w 30 dotychczas istniejących zostały poprawione warunki bytowe mieszkańców. Na nadbudowę i remont zostały pozyskane środki finansowe z dwóch źródeł zewnętrznych. Powstała hybryda finansowa, polegająca na finansowaniu inwestycji ze środków Banku Gospodarstwa Krajowego, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie oraz środków własnych miasta Ostrów Mazowiecka.

Wszystkie realizowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne są odzwierciedleniem problemów zgłaszanych przez mieszkańców miasta w czasie konsultacji społecznych. Wynikają więc one z realnego zapotrzebowania.

REWITALIZACJA W OCZACH MIESZKAŃCÓW

Celem przeprowadzonego badania było sprawdzenie, w jaki sposób otwartość władz miasta podczas konsultacji społecznych dotyczących Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023 wpłynęła na nastawienie mieszkańców do realizowanych obecnie przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Badanie miało formę ankietową. Do wzięcia udziału w ankiecie zostali zaproszeni użytkownicy portalu Facebook, którzy wykazywali aktywność przy postach informujących o działaniach Urzędu Miasta Ostrów Mazowiecka. Prośba o wypełnienie ankiety została wysłana w końcu listopada 2017 roku do kilkuset osób. Składała się z 12 pytań, a czas jej aktywności rozpoczął się 20 listopada 2017 r. i trwał do 2 stycznia 2018 r. Ostatecznie do 2 stycznia 2018 roku na 12 pytań zawartych w ankiecie odpowiedziało 175 osób. Rozkład odpowiedzi na pytania badawcze zawiera tabela 1.

Spośród wszystkich 175 osób biorących udział w ankiecie 82,9% mieszka w Ostrowi Mazowieckiej i prawie $\frac{3}{4}$ z nich (128 osób) słyszało o rewitalizacji miasta. Jednak tylko 17 spośród tych 128 osób, tj. 13,3%, brało udział w konsultacjach społecznych, ale aż $\frac{2}{3}$ zna kogoś, kto brał w tym udział. Osoby, które brały udział w konsultacjach, w 94,1% wskazały, że zgłaszały problemy w mieście, dla których odpowiedzią są obecnie realizowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Choć większość badanych nie brała aktywnego udziału w tworzeniu programu, to 67,8% osób deklaruje, że będzie korzystać z infrastruktury, która powstaje w ramach realizacji programu rewitalizacji. Wśród badanych 60 osób brało udział w wydarzeniach realizowanych w "Skwerku Obfitości" (w ogrodzie społecznym) i/lub w jednej z edycji Ostrowskiej Gry Miejskiej. To znaczy, że prawie $\frac{2}{3}$ respondentów (64,6%) nie uczestniczyło tego rodzaju „miękkich” projektach rewitalizacyjnych, chociaż 4 na 5 badanych osób zna kogoś w mieście, kto brał w tym udział. Około połowy

mieszkańców zadeklarowało też udział w powstaniu kolejnych dokumentów strategicznych, które będą miały wpływ na rozwój Ostrowi Mazowieckiej.

Tabela 1. Program rewitalizacji w opinii mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej

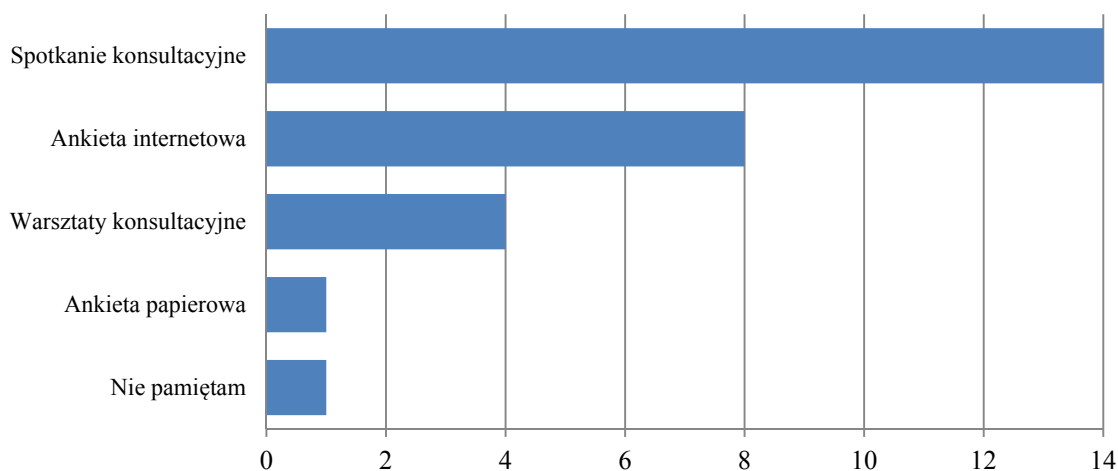
Table 1. Ostrów Mazowiecka inhabitants' opinion on revitalization program

Nr / No.	Pytanie / Question	Liczba odpowiedzi / No. of answers	Tak / Yes	Nie / No	Nie wiem / Don't know
1.	Czy jest Pani mieszkanką/Pan mieszkańcem Miasta Ostrów Mazowiecka?	175	145	30	0
2.	Czy słyszał/a Pan/i/ o programie rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023?	175	128	47	0
3.	Czy brał/a Pan/i udział w konsultacjach społecznych dotyczących Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023, które odbyły się w roku 2016?	128	17	102	9
5.	Czy na etapie konsultacji społecznych w sprawie Gminnego Programu Rewitalizacji zgłaszał/a Pan/i któryś problem/pomysł, dla którego odpowiedzią są obecnie realizowane w Ostrowi Mazowieckiej przedsięwzięcia rewitalizacyjne?	17	16	1	0
6.	Czy zna Pan/i kogoś kto brał udział w konsultacjach społecznych dotyczących Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023?	128	86	42	0
7.	Czy zamierza Pan/i korzystać z infrastruktury, która obecnie powstaje w ramach realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji?	174	118	9	47
8.	Czy zna Pan/i kogoś, kto zamierza korzystać z infrastruktury, która obecnie powstaje w ramach realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji?	173	125	25	23
9.	Czy brał/a Pan/i udział w wydarzeniach realizowanych w ogrodzie społecznym "Skwerek Obfitości" i/lub w jednej z edycji Ostrowskiej Gry Miejskiej?	175	60	113	2
10.	Czy zna Pan/i kogoś kto brał udział w wydarzeniach realizowanych w ogrodzie społecznym "Skwerek Obfitości" i/lub w jednej z edycji Ostrowskiej Gry Miejskiej?	174	142	26	6
12.	Czy zamierza Pan/i wziąć udział w powstaniu kolejnych dokumentów strategicznych, które mają wpływ na przyszły rozwój miasta?	175	89	22	64

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

Osoby, które wzięły aktywny udział w tworzeniu programu rewitalizacji, przyznały się do uczestnictwa w kilku rodzajach konsultacji (ryc. 2). Wśród tej nielicznej grupy najczęściej wybraną formą uczestnictwa były spotkania konsultacyjne, mniej popularna była ankieta internetowa czy warsztaty konsultacyjne.

Ryc. 2. Udział mieszkańców w konsultacjach społecznych według ich rodzaju (N = 17)

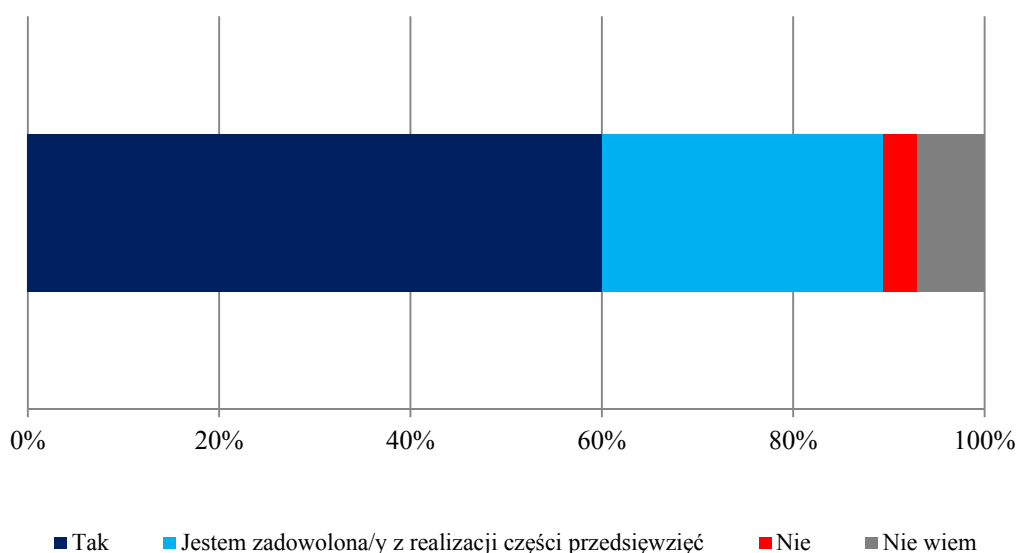
Fig. 2. Citizens participation in public consultations by their form (N = 17)

Uwaga: możliwe były wielokrotne odpowiedzi / Note: Multiple responses were possible

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

Niezależnie od stopnia zaangażowania w proces powstawania programu rewitalizacji, większość badanych wyraziła zadowolenie z realizowanych w mieście przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Prawie 60% nie miało żadnych zastrzeżeń, a 50 osób było zadowolonych z realizacji części przedsięwzięć rewitalizacyjnych (ryc. 3). Wyniki badań wskazują, że jedynie 3,5% osób zadeklarowało negatywny stosunek do wszystkich podejmowanych działań rewitalizacyjnych.

Ryc. 3. Zadowolenie mieszkańców miasta z realizacji programu rewitalizacji

Fig. 3. Citizens' satisfaction regarding completion of with revitalization program

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

PODSUMOWANIE

Przykłady nasadzeń zieleni oraz budowy siłowni plenerowych w Ostrowi Mazowieckiej dały wstępne spojrzenie na zależność efektywności działań samorządu od poziomu zaangażowania mieszkańców. W pierwszych przykładach zarówno miejsca nasadzeń jak i lokalizacja siłowni zostały wybrane przy mniejszym udziale społeczeństwa. Natomiast w drugim rodzaju przypadków mieszkańcy miasta wzięli czynny udział w procesach planowania. Polski legislator również dał wyraz znajomości, na ile efektywność rewitalizacji zależy od stopnia zaangażowania mieszkańców i w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. 2015 poz. 1777) dał społeczeństwu i samorządom narzędzia do wspomagania tego procesu. Z szerokiej gamy tych narzędzi, który wykazuje się dużą skutecznością jest obligatoryjność przeprowadzenia konsultacji społecznych na etapie tworzenia gminnego programu rewitalizacji.

Jak pokazały badania, w Ostrowi Mazowieckiej mieszka około 22 500 mieszkańców. W konsultacjach społecznych, przeprowadzonych w tym mieście podczas prac nad gminnym programem rewitalizacji, odnotowano około 1 000 różnego rodzaju aktywności mieszkańców. Były to odpowiedzi na ankiety papierowe, internetowe, udział w spotkaniach konsultacyjnych i warsztatach. Osoby mieszkające w Ostrowi zaangażowały się więc w proces rewitalizacji. Włączyły się w opracowanie diagnozy problemów, wyznaczenie wizji oraz sposobów osiągnięcia celów rewitalizacji. Przeprowadzona ankieta *ex-post* wskazuje, że mimo iż jedynie 13,3% ze 175 ankietowanych wzięło udział w konsultacjach, to już o programie rewitalizacji w mieście słyszało 73,1%, a 2/3 zna kogoś, kto brał czynny udział w konsultacjach.

Z infrastruktury powstającej w ramach realizacji gminnego programu rewitalizacji nie zamierza korzystać tylko co 20 osoba, a jedynie 6,3% jest niezadowolonych z realizowanych przedsięwzięć. Najbardziej budujące jest to, że mimo iż w konsultacjach wzięło udział 13,3% ankietowanych, to tylko 12,6% badanych wyraźnie zadeklarowało, że nie zamierza brać udziału w powstawaniu kolejnych miejskich dokumentów strategicznych. Wskazuje to, że otwartość władz miasta na mieszkańców wspomaga realizację ich oczekiwań względem samorządu. Zwiększone zaangażowanie powoduje dużą satysfakcję z realizowanych przedsięwzięć. Efektywność działań ma również odzwierciedlenie w nastrojach społecznych. Mieszkańcy widząc, że proces rewitalizacji spełnia ich oczekiwania oraz że zgłaszane pomysły znalazły odzwierciedlenie w rzeczywistości, deklarują wzmoczoną chęć wzięcia udziału w pracach nad kolejnymi dokumentami strategicznymi. W dłuższej perspektywie wzmocni to wzajemne zaufanie społeczne między instytucjami publicznymi a społeczeństwem i da możliwość wytworzenia się dojrzałej demokracji obywatelskiej.

Literatura

- Jarczewski W. (red.), 2009, *Przestrzenne aspekty rewitalizacji – śródmieścia, blokowiska, tereny poprzemysłowe, pokolejowe i powojkowe*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.
- Kłosowski W., Warda J., 2001, *Wyspy Szans. Jak budować strategie rozwoju lokalnego?* Warda & Kłosowski Consulting, Bielsko-Biała.
- Ciesiółka P., 2017, Rewitalizacja w polityce rozwoju kraju, *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 39, 9-28.
- Gminny Program Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023, 2017*, Załącznik do uchwały Nr XXXVI/256/2017 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 28 czerwca 2017 r., Ostrów Mazowiecka.

Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenia ładu przestrzennego, 2016, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Warszawa.

Krajowa Polityka Miejska 2023, 2015, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.

Masierek E., 2016, Aktualne wyzwania rewitalizacyjne polskich miast na tle ich dotychczasowych doświadczeń, *Problemy Rozwoju Miast*, 13, 4, 19-29.

Sobol A., 2017, Mieszkaniec jako konsument i współtwórca oferty miejskiej, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Ekonomia* 11, 326, 138-148.

Uchwała Nr XXXVI/256/2017 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 28 czerwca 2017 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023, 2017, Ostrów Mazowiecka.

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015, poz. 1777 z późn. zm.

Summary

The year 2015 was very special for local management in Poland. The parliament passed the revitalisation bill. It gave several tools to communal authorities to effectively upgrade degraded lands. They received possibility of establishing a pre-emption of real estates, jurisdiction on building permit or the possibility of granting subsidies. One of the most effective instruments, which municipalities received, are the compulsory public consultations regarding revitalization programs.

An example of a sound approach to public consultations is the process of creating a municipal revitalization program in the town of Ostrów Mazowiecka, which is located in the Masovia Voivodeship, Poland and has a population of 22,500 inhabitants.

During the works on the revitalization program in this town in the part of social consultations process about 1 000 various types of residents' activities were recorded. These were, among others, taking part of filling out paper and online surveys, participation in open debates and workshops. Thanks to them citizens of Ostrów Mazowiecka were engaged in the process of revitalization. They helped to define negative issues, the vision and ways to achieve the goals of public intervention.

The purpose of this study was to check the citizens' satisfaction regarding the way the revitalization is implemented. Internet survey was send to Facebook users who showed activity in the past informing about urban projects. The questions were answered by 175 people respondents. The ex-post survey indicates that although only 13.3% of respondents took part in primary consultations, 73.1% heard about the revitalization of Ostrów Mazowiecka and 67.2% know someone who participated in the consultations (Table 1 with answers to questions 1-3, 5-10 and 12). Only 5.2% of respondents declared that they are not going to use new revitalization infrastructure and only 6.3% are dissatisfied with implemented projects. 12.6% declined taking part in creation of strategic documents in the future.

Research indicates that the city authorities openness to residents support the implementation of their expectations towards the local government. Increased commitment results in greater satisfaction with the undertaken projects. Effectiveness of activities reflect also in social attitudes. Residents are noticing that the process of revitalization meets their expectations and that the submitted ideas are reflected in the reality. They declare increased willingness to participate in the re-working of the strategic documents. In the long run it will strengthen mutual social trust between public institutions and citizens and give the possibility of developing a mature civil democracy.